

بنگاههای کوچک و متوسط

نگاهی به تجربه های جمهوری چک

از گروه مطالعات SMEs سازمان مدیریت صنعتی

مقدمه

مقاله ای که پیش رو دارید، حاوی مجموعه مطالبی است که از منابع یونیدو در زمینه توسعه بنگاههای کوچک و متوسط گردآوری و تدوین شده است. جمهوری چک با جمعیتی حدود ۱۰ میلیون نفر، تولید ناخالص داخلی برابر با ۱۶۰ میلیارد دلار و سابقه صنعتی غنی خود در مرکز اروپا قرار دارد و برای دوره ای نزدیک به پنجاه سال بسیاری از عوامل و نشانه های یک اقتصاد آزاد از آن زده شده است. ولی با فروپاشی بلوک شرق، چرخشی در این کشور به سوی اقتصاد آزاد رخ داده که قرین موفقیت هم هست. تجربه این کشور که رشد اقتصادی بیش از ۳ درصد داشته و بخش صنعت بر اقتصادش مسلط است، آموزنده است زیرا پس از فروپاشی بلوک شرق، این کشور ناگزیر شد تا «بستر سازی» قانونی و اجرایی را از بنیان آغاز کند و طیف وسیعی از بنگاههای کوچک و متوسط را تحت پوشش حمایتی معقول خود درآورد.

تعریف SMEs در جمهوری چک

بر اساس قانون اصلی حاکم بر بنگاههای کوچک و متوسط (SMEs) که در سال ۱۹۹۲ به تصویب مجلس ملی جمهوری چک رسید،

بنگاهی که کمتر از ۵۰۰ نفر پرسنل داشته باشد، یک بنگاه کوچک و متوسط به حساب می آید. بر اساس این تعریف، یک بنگاه خرد کمتر از ۱۰ نفر، یک بنگاه کوچک بین ۱۰ تا ۱۰۰ نفر و یک بنگاه متوسط بین ۱۰۱ تا ۵۰۰ نفر پرسنل دارد.

برنامه ها و سیاستهای خاص SMEs

در جمهوری چک، حمایتهای مالی و غیرمالی متعددی برای SMEها فراهم شده است. برخی از این برنامه ها عبارتند از:

- کمکهای مالی از طریق: وزارت کشاورزی، بانک توسعه و ضمانت چک مروایان^(۱)، وزارت اقتصاد، صندوق همکاری تجاری چک و آمریکا^(۲).

- کمکهای ترکیبی مالی و غیرمالی از طریق آژانس انرژی جمهوری چک^(۳).

در این کشور به جز اعمال نرخ مالیاتی کمتر، هیچگونه مشوق مالیاتی دیگری برای SMEها وجود ندارد و سایر مشوقها از سال ۱۹۹۲ متوقف شدند.

سازمانهای متعددی برای SMEها اطلاعات فراهم می سازند و آنها را راهنمایی می کنند که مهمترین آنها عبارتند از:

- آژانس توسعه بنگاهها^(۴)

- شورای منطقه ای و مراکز اطلاعاتی^(۵)
- انجمن نوآوریهای تجاری^(۶)
- اتاق اقتصاد^(۷)
- انجمن کارآفرینان جمهوری چک^(۸)
- موسسه خدمات اطلاعات ملی^(۹)
- سازمانهای زیر برای SMEها دوره های آموزشی برگزار می کنند.
- وزارت کار و امور اجتماعی (برای جوانان و فارغ التحصیلان مدارس)؛
- مراکز نوآوریهای کسب و کار؛^(۱۰)
- جامعه پارکهای دانش و فناوری؛^(۱۱)
- اتاق اقتصاد؛
- بنیاد انتقال (سویس)؛^(۱۲)
- آژانس توسعه بنگاهها؛
- انجمن زنان شاغل در کسب و کار و مدیریت جمهوری چک؛^(۱۳)
- دانشگاههای مختلف از جمله مرکز حمایتی دانشگاه فنی برنو.^(۱۴)
- موسسات زیر هم در زمینه افزایش صادرات به SMEها خدمات رسانی می کنند؛
- شرکت ضمانت و بیمه صادرات؛^(۱۵)
- برنامه توسعه سرمایه گذاری یونیدو از طریق کنفدراسیون صنایع جمهوری چک؛^(۱۶)
- اتاق اقتصاد جمهوری چک؛
- موسسه خدمات اطلاعات ملی.

در سال ۱۹۹۳ در حدود ۱۱/۳ میلیارد کورونا (معادل حدود ۴۰۰ میلیون دلار) از بودجه ملی بر اساس جدول شماره یک، به سازمانها و نهادهای حمایت کننده از SMEها اختصاص یافت.

مراحل خاص توسعه SME

در حال حاضر، در مراحل مختلف توسعه یک SME کمکهای مالی و غیرمالی مختلفی به این بنگاه داده می شود. جدول شماره دو نوع و شکل این کمکها را بر اساس مراحل توسعه SME نشان می دهد:

خط مشی قانونگذاری

اولویتها در تعیین فضای قانونگذاری: سالیانه اولیه دوران گذار اقتصادی در جمهوری چک، دوران تدوین و وضع قوانین لازم برای ایجاد یک اقتصاد کارآمد مبتنی بر بازار بود. قانون استرداد و اعاده املاک و دارائیه نقطه شروع ایجاد تغییر در ساختار قانونی بود و می توان آن را «لنگر قانونی» اصلاحات بعدی دانست.

جدول ۱ - کمکهای دولت به SMEها در جمهوری چک در سالهای ۱۹۹۱ تا ۱۹۹۵ (میلیارد کرونا)

۱۹۹۵	۱۹۹۴	۱۹۹۳	۱۹۹۲	۱۹۹۱	
۳/۵	۵	۷/۵	۷/۷	۱/۲	وزارت دارایی
۰/۵	۱/۳	۱/۴	۰/۶	۰/۸	وزارت اقتصاد
۰/۵	۱/۳	۱/۳	۰/۵	-	بانک توسعه و ضمانت چک - مراریان
۰/۲	۴/۴	۴/۵	۳	۳/۵	وزارت کشاورزی
۰/۳	۰/۵	۰/۲	۰/۹	۰/۷	وزارت کار و امور اجتماعی

* ارقام سال ۱۹۹۵ مربوط به ماههای ۱ تا ۸ است.

قانون فوق، وضعیت دعوی مالکیت ناشی از موج ملی کردن سالهای ۱۹۵۵، ۱۹۵۹ و ۱۹۶۱ را مشخص خواهد کرد. علاوه بر آن، قوانین جدید بازرگانی، گذر از شرکتهای با مالکیت دولتی به شرکتهای با مالکیت مشترک و خصوصی سازی را تسهیل خواهد کرد و محدودیتهای قانونی که موجب ایجاد انحصار در بسیاری از صنایع شده بود را مرتفع خواهد ساخت.

چهارچوب قانونی جدید در مراحل مختلف آماده سازی قرار دارد. این چارچوب به موضوعات زیر می پردازد:

- ورود به بازار و خروج از آن؛
 - قرارداد (حل و فصل دعوی)؛
 - رقابت (قانون ضدانحصار)؛
 - قوانین تجارت داخلی و بین المللی؛
 - کار (قوانین بیکاری)؛
 - وضعیت شرکت (خصوصاً نقش مدیر).
- برای جذب سرمایه گذاری خارجی، به تدوین قوانین در موضوعات زیر نیاز است:
- مالیات شرکت؛
 - بازگرداندن سود و چگونگی خارج کردن آن از کشور؛
 - مالکیت خارجی سرمایه و زمین؛
 - محدودیتهای تبدیل ارز؛
 - محدودیتهای در مورد استخدام و اخراج کارگران.
- همچنین دولت احساس می کند که اقتصاد جمهوری چک باید از وضع مشوقهای مالیاتی

شکل انجمنها، اتحادیه ها و اتاقهای مختلف هستند، امکان تصویب و پیشنهاد پیش نویسهایی را دارند اما قوانین نهایی پس از مذاکره با این نهادها توسط دولت جمهوری چک تصویب می شود. این فرایند اثربخشی این قوانین در عمل را تضمین می کند.

مشکلات عمده درباره قوانین

به طور کلی، به موازات حرکت دولت به طرف فراهم کردن چهارچوبی که مطابق با قوانین اتحادیه اروپا باشد، سرعت تغییر در فضای قانونگذاری موجب شده که چالش مهمی برای SMEها پدید آید. به علت تعداد زیاد قوانین جدیدی که تصویب شده و یا مورد اصلاح قرار می گیرند، الزامات قانونی برای انطباق با این قوانین مشکل و پرهزینه است.

انجمن کارآفرینی جمهوری چک، دو حوزه ای را که بنگاههای کوچکتر برای تطبیق خود با قوانین آن دچار مشکل می شوند مورد شناسایی قرار داده است. این دو حوزه عبارتند از مالیات و بیمه های درمانی.

در حال حاضر قوانین تازه و ناآشنایی با مسئولیتهای الزامات این قوانین موجب پیدایش مشکلات بالقوه ای برای SMEها شده است. انجمن کارآفرینی معتقد است که توجه و حساسیت بیشتر به نیازهای SMEها و موضوعات و مسائل مرتبط با آنها موجب کمک به حل این مشکلات و سایر مسائل

برای جلب سرمایه گذاری خارجی اجتناب کند. برای جمع آوری و اجرای قوانین ضدانحصار به نهادهای جدیدی نیاز است. در مورد توسعه یک شبکه تامین اجتماعی با ایجاد دبیر خانه کارگر پیشرفتهایی حاصل شده است اما اقدامات بیشتری مورد نیاز است.

در سالهای اخیر نیاز خاص بنگاههای کوچک و متوسط در تدوین قوانین ملی از طریق دپارتمان کسب و کارهای کوچک از بخش کسب و کار وزارت اقتصاد تا حدودی شناخته شده است. یکی از مسئولیتهای اولیه این دپارتمان مشورت با SMEها و تبادل نظر با اعضای انجمنهای SME در زمان تدوین قوانین و مقررات جدید است.

حمایت از SME

دپارتمان کسب و کارهای کوچک از بخش کسب و کار وزارت اقتصاد مسئول آماده کردن قوانین مرتبط با کسب و کارهای کوچک است. همچنین این دپارتمان به عنوان نهاد مرجع عمل می کند. دپارتمان کسب و کارهای کوچک با سایر نهادهای دولت مرکزی در تدوین قوانین مربوط به تجارت و کسب و کارهای کوچک همکاری می کند.

در وزارت اقتصاد بین اعضای سازمانهای کسب و کار نظیر اتاق اقتصاد و انجمن کارآفرینی، همواره بحثهایی پیرامون تدوین قوانین در جریان است، اما در فرایند تدوین قوانین، نهادهای مختلفی مورد مشورت قرار می گیرند. همه نهادهای مرتبط با SME که در

جدول ۲ - اعطای کمکها براساس مراحل توسعه SME

مرحله توسعه	کمک مالی	کمک غیر مالی
شروع	شروع	شورای منطقه ای و مراکز اطلاعاتی
بقا	-	شورای منطقه ای و مراکز اطلاعاتی
رشد	توسعه	-
نوآوری و فناوری	مراکز پارک انتقال	انجمن نوآوری و مشاوره و اطلاعات تجاری
صادرات	-	برنامه توسعه سرمایه گذاری یونیدو خدمات اتاق اقتصاد انجمن نوآوری موسسه خدمات شرکتهای موسسه خدمات ملی INC

آتی در انطباق SMEها با این قوانین خواهد شد.

مؤسسات حمایت کننده از SMEها

پراکندگی منطقه ای مؤسسات: وزارت اقتصاد جمهوری چک برای کمک به SMEها یک استراتژی منطقه ای تنظیم کرده است که این کمکها از طریق بانک توسعه و ضمانت چک داده می شود.

نواحی خاصی از جمهوری چک به عنوان مناطقی شناخته شده اند که با مشکلات اقتصادی روبرو هستند. SMEهای مستقر در این مناطق می توانند از یک تخفیف ۴ درصدی در نرخ بهره و امها استفاده کنند.

به نظر می رسد که از نظر سایر سازمانهای حمایت کننده، تفاوت قابل ملاحظه ای بین مناطق مختلف نباشد. چرا که:

• وزارت کار و امور اجتماعی در تمام مناطق دفتر دارد.

• اتاق اقتصاد و انجمن کارآفرینان تقریباً در تمام مناطق کشور دفتر دارند.

• شوراهای منطقه ای و مراکز اطلاعاتی (RPICS) در همه نقاط کشور فعال هستند.

مجامع اصلی در زمینه SME: اتاق اقتصاد جمهوری چک در سال ۱۹۹۲ تاسیس شد. این

انجمن هستند. حتی کسانی که دارای منافع مشترک با صنعت هستند هم می توانند به عضویت این انجمن در آیند.

این انجمن به فعالیتهای زیر می پردازد:

• دفاع از منافع صنعت و مذاکره با دولت، احزاب سیاسی، اتحادیه های تجاری و سایر نهادهای سیاستگذاری؛

• فراهم کردن اطلاعات برای اعضا؛

• آموزش حرفه ای و مشاوره؛

• نمایندگی از طرف اعضا در کشورهای خارجی؛

• همکاری با انجمنهای مشابه خارجی.

در انجمن کارآفرینان جمهوری چک بیش از ۲۰۰۰۰۰ بنگاه عضویت دارند که تقریباً همه آنها کمتر از ۵۰ نفر پرسنل دارند. این انجمن دارای ۷۲ دفتر منطقه ای در بیشتر مناطق کشور است.

انجمن کارآفرینان دارای ۴ فعالیت عمده است:

• دفاع از منافع گروههای عضو به عنوان یک گروه فشار در تدوین قوانین؛

• یافتن ارتباطات خارجی برای اعضا؛

• کمک به اعضا در جهت بهبود وضعیت مالی؛

• مشاوره به اعضا در زمینه قوانین و مقررات و تجارت خارجی.

نهاد متشکل از کارآفرینانی است که نماینده اتاقهای اقتصاد و کنفدراسیونهای تجاری منطقه ای هستند. عضویت در اتاق اقتصاد برای اعضا اتاقها و کنفدراسیونهای منطقه ای اختیاری است. در سال ۱۹۹۴، اتاق اقتصاد تقریباً ۲۰۰۰۰ نفر عضو داشت. اتاق اقتصاد دارای ۸۸ اتاق منطقه ای و ۱۳۱ کنفدراسیون تجاری وابسته است.

فعالتهای اصلی اتاق اقتصاد عبارتست از:

• بستر سازی محیط قانونی؛

• خدمات مشاوره و راهنمایی؛

• برقراری ارتباط تجاری با سایر کشورها؛

• وضع تعرفه ها و مجوزها؛

• تهیه و گردآوری اطلاعات؛

• آموزشهای حرفه ای؛

• اداره کردن مرکز تجارت جهانی در پراگ؛

• فعالیتهای مربوط به باشگاه اتاق اقتصاد (شرکت در جلسات، گردهمایی ها و ملاقات با شرکای خارجی).

انجمن صنایع و حمل و نقل جمهوری چک^(۳) در سال ۱۹۹۰ تاسیس شد. هدف این انجمن ایجاد بستر مناسب برای توسعه پویای صنعتی و حفاظت از منافع تک تک اعضای خود است. کارآفرینان جمهوری چک هم عضو

تواناییهای کسانی که با SMEها سروکار دارند مانند مربیان، مشاوران، بانکداران و قانونگذاران و با در نظر گرفتن برنامه های آموزشی فراهم شده در سطح ملی می توان گفت: هیچ گونه فعالیت رسمی ملی (به جز آنهایی که از طریق کمکهای بلاعوض تامین مالی می شود) برای ارتقاء و توسعه توانمندیهای سازمانهای دولتی و عمومی حمایت کننده از SMEها طراحی نشده است. وزارت اقتصاد تاکنون مشخص نکرده است که آیا این نوع حمایت درازمدت در قالب «آموزش مربیان» می تواند برای نهادهای دولتی مناسب باشد یا نه اما اظهار داشته که این برنامه می تواند یکی از زمینه های ممکن برای توسعه و فعالیت آتی باشد.

برخی از آموزشها و برنامه های توسعه ای در سایر بخشهای شبکه حمایتی قرار دارند. مثلاً شوراهای منطقه ای و مراکز اطلاعاتی (RPICS) کمکهایی از چندین موسسه خارجی شامل مدرسه بازرگانی دانشگاه دورهام^(۱۹) انگلستان دریافت می کند. □

پانوشها:

- 1 - CZECH - MORAVIAN GUARANTEE AND DEVELOPMENT BANK
- 2 - CZECH - AMERICAN ENTERPRISE FUND
- 3 - CZECH ENERGY AGENCY
- 4 - AGENCY FOR ENTERPRISE DEVELOPMENT (ARP)
- 5 - REGIONAL COUNSELLING AND INFORMATION CENTRES (RPICS)
- 6 - ASSOCIATION OF INNOVATIVE ENTERPRISING
- 7 - ECONOMIC CHAMBER
- 8 - ENTREPRENEURS ASSOCIATION OF THE CZECH REPUBLIC
- 9 - NATIONAL INFORMATION SERVICE (INS)
- 10 - BUSINESS INNOVATION CENTRES
- 11 - SOCIETY OF SCIENCE AND TECHNOLOGY PARKS
- 12 - TRANSFER FOUNDATION (SWITZERLAND)
- 13 - CZECH ASSOCIATION OF WOMEN IN BUSINESS AND MANAGEMENT
- 14 - BRNO TECHNICAL UNIVERSITY
- 15 - EXPORT GUARANTEE AND INSURANCE CORPORATION
- 16 - UNIDO INVESTMENT PROMOTION PROGRAMME THROUGH THE INDUSTRY CONFEDERATION OF CZECK REPUBLIC
- 17 - THE ASSOCIATION OF INDUSTRY AND TRANSPORT OF THE CZECH REPUBLIC
- 18 - THE NATIONAL TRAINING FEDERATION
- 19 - DURHAM UNIVERSITY BUSINESS SCHOOL, UNITED KINGDOM

منابع:

- 1 - www.unido.org/en/doc/4849
- 2 - THE WORLD FACTBOOK 2002

تجربه جمهوری چک در زمینه توسعه بنگاههای کوچک و متوسط در این کشور آموزنده است.

جمهوری چک پس از فروپاشی بلوک شرق مجبور شد تأبستری سازی قانونی و اجرایی را از بنیان آغاز کند و طیف وسیعی از بنگاههای خرد و متوسط را تحت پوشش حمایتی معتول خود در آورد.

برای توسعه را مورد ملاحظه قرار نمی دهد. بنابراین فرصت خوبی برای ایجاد یک سیستم ارزیابی و نظارت وجود دارد که بتواند درک بهتری از بنگاههای کوچک و متوسط داشته و به نیازهای کسب و کار توجه بیشتری کند.

شکل آینده محیط نهادها
حمایتهای کنونی از SMEها در بخش دولتی متمرکز شده است. حتی نهادهایی همچون شورای منطقه ای و مراکز اطلاعاتی (RPICS) و آژانس توسعه بستانگها (ARP) که با هدف خوداتکایی پدید آمدند هم برای فعالتهایشان به دولت و وامهای بلاعوض متکی هستند.

اما بین وزارتخانه ها، نهادها و سایر سازمانها در مورد نیاز به ایجاد یک بخش خصوصی کارآمد در زمینه حمایت از SMEها اتفاق نظر وجود دارد. مشخصاً چندین سازمان از امکانات بالقوه ای برای ایجاد سازمانهای حمایتی خصوصی نظیر مشاوران کسب و کار، حسابداران، مربیان و آموزش دهندگان برخوردارند.

کمکها و مساعدتها

باید نظر گرفتن نیازهای آموزشی و

هماهنگی بین موسسات حمایت کننده از SME: به نظر می رسد که بین موسسات مختلف ارائه دهنده خدمات به SMEها، هماهنگی اندکی وجود دارد:

- کمکهای وزارت اقتصاد بیشتر در قالب کمکهای مالی است؛
- کمکهای مالی و غیرمالی به SMEها کمترین صورت همزمان داده می شوند؛
- وزارتخانه ها کمتر برنامه های حمایتی شان را با برنامه های سایر وزارتخانه ها هماهنگ می کنند؛
- وزارت اقتصاد، فدراسیون آموزش ملی^(۱۸) را به عنوان یک نهاد کمک کننده به SMEها نمی داند؛

• به نظر می رسد که فعالیتهای شوراهای منطقه ای و مراکز اطلاعاتی (RPICS) مستقل از سایر فعالیتهای حمایتی باشد.

بانک توسعه و ضمانت چک - مرویان ارائه دهنده حمایتی مالی است که از طرف وزارت اقتصاد به SMEها داده می شود. بنابراین، این دو نهاد دارای نقش محوری در مشخص کردن سطح و کیفیت کمکهای داده شده به SMEها هستند.

استمرار و تداوم کمکهای این دو نهاد به بودجه ای بستگی دارد که سالانه دولت در این زمینه در نظر می گیرد. در سالهای اخیر برنامه ای برای کاهش یا حذف این اعتبارات وجود نداشته است.

نظارت و ارزیابی

ارزیابی و نظارت بر مبنای اطلاعات گزارش شده به وزارت دارای است و بنابراین به مکان و چگونگی هزینه شدن این کمکها توجه دارد.

قالب متداول ارزیابی و نظارت، معمولاً ارزش مخارج انجام شده هر برنامه در طی یک دوره مشخص (مثلاً یک سال یا یک فصل) را نشان می دهد. در برخی موارد اطلاعات اضافی و بیشتری هم در مورد هزینه ها وجود دارد. مثلاً در مورد وام حمایتی بخش کشاورزی و جنگلها (وزارت کشاورزی) و وامهای وزارت کار و امور اجتماعی اطلاعات بیشتری براساس منطقه، بنگاه و نوع کمکها وجود دارد.

اما در مجموع به نظر می رسد که سیستم نظارت و ارزیابی کنونی، تمام نیازهای SME